

Панфьорова М. О.

«ЖАМ ЖОЙС», ФРАНЦУЗЬКИЙ ПИСЬМЕННИК: РЕЦЕПЦІЯ ДЖЕЙМСА ДЖОЙСА В УКРАЇНСЬКІЙ ПЕРІОДИЦІ 1920–1930-х рр.

У статті розглянуто рецепцію творчості Джеймса Джойса в підрадянській та західноукраїнській періодиці 1920–1930-х років. Детально проаналізовано помилку, якої припустився Антін Павлюк у статті «Новий роман у французькій літературі» 1927 року, коли назвав Дж. Джойса французьким письменником і транслітерував його ім'я на французький лад. Визначено, що станом на 1927 р. Дж. Джойс був достатньо маловідомим письменником для радянської критики, а набагато повніше рецепція відбулася у Західній Україні в 1930-х.

Ключові слова: Джеймс Джойс, фактичні помилки, Антін Павлюк, Абрам Лейтес, Володимир Державін, Дарія Віконська, «Плужанин», «Червоний шлях», «Гарт», «Культура і побут», «Життя й революція», «Критика», «Діло», ірландська література, французька література.

У восьмому номері «Плужанина» за квітень 1927 р. в розділі «Критика й бібліографія» опубліковано статтю «Новий роман у французькій літературі» Антіна Павлюка [22, с. 24–26]. На перший погляд, у ній немає нічого аж надто дивного. Однак після досить щільного списку як дуже звичних (Шарль Бодлер, Віктор Гюго, Гійом Аполлінер), так і менш відомих (Маріус Жуво, Шарль Вільдрак, Жорж Шенев'єр) імен, між Едуаром Дюжарденом і Марселем Прустом ми натрапляємо на Жама Жойса, французького романіста.

Як так склалося, що Джеймса Джойса (а йдеться саме про нього) так запросто вписано у французьку літературну традицію? Щоб відповісти на це запитання, спробуємо спершу поглянути на рецепцію його творчості в підрадянській Україні 1920-х рр., наскільки вона відбилася в тогочасній періодиці.

Першу згадку нам вдалося знайти в хроніці «Червоного шляху» за квітень 1923 р. У замітці «Літературний Ляпас Англії» повідомлено про видання «Улісса» у Франції й неприйняття книги «чопорною англійською критикою» [16, с. 269]. Про зміст роману майже нічого не сказано, як і про його обсяг, натомість увагу зосереджено суто на рецепції й протиставленні обурення «чопорних критиків» зацікавленню широкою публіки. Особливих фактичних помилок у тексті немає, якщо не зважати на досить поверхове жанрове визначення «Улісса» як роману-хроніки.

Наступну згадку знаходимо у номері за 5 серпня 1924 р. донбаської російськомовної газети «Коммунист», і вона також має хиби. У рубриці «Среди книг» подано короткий огляд номера № 1 (5) петербурзького журналу «Современный Запад» (1924), у якому окрім Марселя Пруста і його 14-томної (sic!) епопеї згадано також і про «товстий англійський роман Улісса “Джойс”»¹ [26, с. 4]. Це, звісно, лише одрук, адже у наступному ж реченні про Джойса йдеться як про людину, а не як про роман, однак ця помилка, у будь-якому разі, цікава. Висновок замітки такий, що сучасний європейський роман, з одного боку, кінематографічний і швидкий, а з іншого, як зокрема Пруст і Джойс, зациклений на статичному самоналізі внутрішнього світу героя.

Перш ніж ми повернемося до українських видань, варто сказати кілька слів про статтю Владіміра Вейдле «Марсель Пруст» із «Современного Запада» [3, с. 155–162], про яку йдеться в цьому огляді. Передусім стає зрозуміліше, звідки з'явилися таємничі чотирнадцять томів: В. Вейдле пише «...окрім обіцяних нам чотирьох чи п'яти томів, у нас є ті дев'ять, які були надруковані за життя автора...» [3, с. 155]. Пізніше в хроніці того самого номера також маємо повідомлення про вихід «Полонянки» М. Пруста: «Щойно вийшов шостий том (за новим рахун-

¹ Тут і далі переклад з російської мій. – М. П. Подаємо мовою оригіналу: «толстый английский роман Улисса “Джойс”».

ком), а тобто десята й одинадцята книга «Пошуків втраченого часу» [3, с. 201]. Не цілком зрозуміло, звідки взявся «старий рахунок», зважаючи на те, що «На Сваннову сторону» та «У завітку дівчат-квіток» не були розділені на окремі книжки в першому виданні, однак скидається на те, що дев'ять прижиттєвих томів – це три частини «На Сваннову сторону», дві частини «У завітку дівчат-квіток», а також по дві частини «Германтської сторони» та «Содому і Гоморри», які справді були видані у двох книгах. Оскільки решта томів була лише в процесі виходу, то й автор статті не міг знати їхньої точної кількості. Оглядач «Коммуниста» натомість просто додав дев'ять і п'ять, отримавши у такий спосіб чотирнадцять.

Цим додатки оглядача «Коммуниста» не обмежуються. Річ у тому, що В. Вейдле жодним словом не згадує про Джойса у своїй статті, однак про нього йшлося в попередніх випусках «Современного Запада», зокрема в хроніці попереднього номера за 1923 рік, де в окрему замітку виділено розповідь про заборону «Улісса». Вона рясніє власними помилками, зокрема Стівена Дедала автор вважає живописцем (через надто буквальний переклад назви «A Portrait of the Artist as a Young Man»), а його ім'я один раз навіть помилково надруковано як «Іван Дедал» [1, с. 213]. Джойс, однак, прийнятий без ворожості, хоч і великий акцент зроблено на скандальності роману й нюансах еротики у ньому. Те саме можна сказати про хроніку ще ранішого, другого випуску журналу, яка наголошувала, що «ніхто не підходив так грубо, реалістично до питань сексу»² [11, с. 229]. Отже, у хроніці «Современного Запада» знову складається образ Джойса-скандаліста, провокативного письменника й автора забороненого роману, коли оглядач «Коммуниста» через порівняння з Прустом наголошував радше обсяг і «затягнутість» роману. Друга тенденція ще знайде розвиток у пізнішій радянській критиці, однак деякі штампи вже почали формуватися. Зокрема можна прослідкувати, що в замітці у другому номері «Современного Запада» 1923 року зазначено, що обсяг «Улісса» – близько 700 сторінок (що є правдою у випадку першого видання), а в четвертому за той самий рік – 800 сторінок, у статтях Абрама Лейтеса, які ми розглянемо пізніше, – уже 1000 сторінок.

У 1927 році, незадовго після статті А. Павлюка в «Плужанині», з'являється згадка Джойса в

хроніці першого номера «Гарту». Невелика замітка під заголовком «Ірландія» хоч і має лише три абзаци, але є чи не найповнішою рецепцією Джойса з розгляданих тут, адже цілком зосереджена на його особі. Джойс, названий цього разу «Джоном», – це вхід Ірландії в історію світової літератури, в якій вона «до цього часу була відсутня» [21, с. 145]. Сказано про «мікроскопічну психологічну аналізу» в «Уллісі» (sic!) та досконалість Джойсового «внутрішнього діалогу» (А. Павлюк назвав його «монологом інтер'єр»), однак ці особливості творчості розглядаються в контексті реалізму. Понад те, його освіту в єзуїтській школі вказано як причину його «крайнього позитивізму», мовляв, «Джойс називає ці речі з холодним об'єктивізмом отців церкви» [21, с. 145]. Цікаво також, що це єдиний текст з аналізованих, у якому згадано про заборону «Улісса» у Сполучених Штатах, а також про збірку «Дублінці» (тут: «Дублінські оповідання»), хоч і не про «Портрет митця замолоду». Спадок і значення Джойса прирівняні до Ейнштейна й Фрейда [21, с. 145].

Трохи пізніше, у липні 1927-го, у газеті «Культура і Побут» було надруковано коротку замітку Абрама Лейтеса «Джеймс Джойс». «Улісс» тут описано як сатиричний твір, у якому гротеск створюється через докладну протокольність у зображенні пересічного життя Леопольда Блума. Це А. Лейтес і призначає за головну причину успіху роману: письменники попередніх епох нібито ставилися до своїх героїв-обивателів надто романтично, даючи їхнім історіям драматичний конфлікт, натомість Джойс викриває справжню мізерність такого буття тим, що занотує це життя в найдрібніших деталях. Як пише А. Лейтес, «Джемс в Уліссі типовий антиромантик, фанатик протоколу й протокольності і нема в нього жодної різниці між натурою і її художнім втіленням» [13, с. 5]. Не обійшлося й без згадки про заборони роману і його успіх в Англії як «підпільної книжки».

Попри досить упевнено сформовані тези щодо змісту й мистецького значення роману, низка деталей у цій статті вказує на те, що з самим текстом «Улісса» А. Лейтес ознайомлений не був. У переказі змісту вдосталь фактично правильного матеріалу, однак не згадано про Стівена Дедала; ідеться про те, що Блум «балакав про Гамлета», коли це було майже цілком Стівеновою роллю; усі події п'ятнадцятого епізоду зведені до того, що Блум «був глядачем бійки біля будинку розпусти», без жодної згадки про більш бурлескні й сюрреальні елементи; розділ із монологом Моллі названо шостим, а не

² Подаємо мовою оригіналу: «Никто не подходил так грубо, реалистически к вопросам сексуального порядка».

вісімнадцятим. Останнє, звісно, може бути одрукком. Вилучення ж Стівена можна пояснити тим, що він, інтелектуал і сноб, не вписувався в концепцію А. Лейтеса про «Улісс» як роман про пересічне життя. Те саме стосується й цілковитого обминання експериментальності прози, щоб натомість дати враження, що роман написаний суто «протокольно». Є, однак, велика фактична помилка, яка свідчить про те, що автор, найімовірніше, знав про роман лише з вторинних джерел. Дія роману, на думку А. Лейтеса, відбувається в Лондоні: «...тільки один сірий день сірого обивателя у туманному Лондоні» [13, с. 5].

Тієї ж помилки він припускається у своїй статті «Марсель Пруст», опублікованій у «Житті й революції» за лютий 1928 р. Джойсу тут присвячено один абзац. Леопольд Блум знову перетворюється на «лондонського обивателя», а основними рисами письма Джойса названі дошкульна деталізація та повільний темп, на підставі чого зазначено про його схожість із Прустом. Назву роману не згадано, лише сказано, що він «величезний, на 1000 сторінок» та описує один день [14, с. 122].

Висновки обох статей загалом ідентичні, а тези А. Лейтеса зокрема схожі з висновками кореспондента «Коммуниста» та А. Павлюка про те, що є дві гілки розвитку сучасного європейського роману: 1) кінематографічний, швидкий, прогресивний; 2) деталізований, повільний, регресивний. Протиставлення старого й нового особливо чітко помітне в контексті статті А. Лейтеса «Поэзия как анахронизм», у якій він проголошує поезію прерогативою минулого [15, с. 252]. Прикметно, що підзаголовок згаданої статті про Пруста в «Житті й революції» – «Поезія великого пасеїста» (підкреслення мос. – П. М.) [14, с. 121]. Тобто А. Лейтес уже в підзаголовку визначає Пруста як представника мистецтва, яке занепадає.

Варто зазначити, що одним із джерел «Марселя Пруста» для А. Лейтеса, ймовірно, була стаття В. Вейдле з «Современного Запада». По-перше, вступ про те, як Пруст безперервно писав до самої смерті, дуже схожий на вступ В. Вейдле. По-друге, А. Лейтес додає нової плутанини щодо кількості томів «У пошуках втраченого часу», пишучи то про шістнадцять, то про сімнадцять томів. Цю непевність можна пояснити тим, що остання книга епопеї побачила світ незадовго перед виходом статті, однак число 17 не матиме сенсу, навіть якщо ми вважатимемо «Полонянку» «десятою і одинадцятю» книгами. Ймовірно, на той час уже склався певний

усталений штамп для того, щоб підкреслити обсяг цих творів – n+10 томів Пруста та роман Джойса на тисячу сторінок.

Джойса згадували кілька разів у часописі «Критика», зокрема в публікаціях Володимира Державіна. В огляді іноземних журналів за березень–квітень 1928 р. вчений пише про Джойса як «гіганта сучасної натуралістичної прози, все ще мало в нас відомого» [8, с. 152]. Ця маловідомість станом на 1928 рік, певно, пояснює, чому стаття А. Павлюка пройшла до журналу в такому стані. Попри те, що Джойс у В. Державіна вчергове приписаний до натуралізму, саме останній чи не єдиний у підрадянській Україні звертає докладну увагу на стиль письменника.

В огляді В. Державіна журналів за серпень 1928 р. («Критика») Джойса названо «великим обновителем англійського психологічного роману», а його прозу – «рафінованою стилізаційною» [9, с. 133–34]. Однак повнішим аналізом варто вважати його статтю «Дискусія про “революцію слова” в американській пресі», опубліковану в 1930 р. Йдеться про дискусію в американському журналі «The Modern Quarterly» та французькому «Transition» упродовж 1929–1930 рр. щодо доречності авторських новотворів, катализатором якої були нові уривки з «Work in Progress» Джойса. Хоч основним фокусом статті є розвінчання аргументів дискутантів, В. Державін достатньо уваги приділяє аналізу згаданих Джойсових новотворів, нехай і робить це, цитуючи інші статті. Зокрема, обговорюючи статтю Гарольда Селемсона, критик досить докладно аналізує слово «forstfellfoss», яке врешті розшифровує як «перший водопад, що виник через падіння дерева» [10, с. 131]. Хоч цей аналіз є неповним, зосередженим лише на деяких окремих прикладах, це один із перших випадків обговорення «Work in Progress» (тексти з якого згодом увійдуть до «Finnegans Wake») в українському просторі.

У підсумку обидві сторони дискусії у В. Державіна так чи так не мають рації, а їхні аргументи є ознаками «остаточного розкладу сучасної буржуазної естетики» [10, с. 134], однак самому Джойсу В. Державін не наважується дати такої характеристики. В одній із приміток український критик зазначає: «В попередніх творах Джойсових – зокрема, в “Уліссі” – є, безперечно, елементи аристократичного естетства й штучної стилізації, але “домінанта” художнього стилю Джойсового, здається, не в них» [10, с. 127]. Натомість читача перенаправлено до «Літературної енциклопедії» Комуністичної Академії. Тож В. Державін не повторював тез про Джойса-реа-

ліста або Джойса-сатирика, однак і визначення йому не дав.

Що ж до статті про Джойса в «Літературній енциклопедії», на яку посилається В. Державін, то її висновки здаються помітно жорсткішими. Автор Іван Кашкін розпочинає статтю з переліку заборон творів у різних країнах, укотре апелюючи до образу провокативного письменника. Загальний аналіз творчості тут подібний до думок А. Лейтеса: згадано про цінність соціальної сатири у «Дублінцях» та «Уліссі», однак у підсумку, «заплутавшись у формальних мудруваннях, Джойс гине як художник разом із класовим прошарком, який він зображує»³ [12, с. 251].

У 1930-х рр. в радянській Україні про Джойса говорять ще менше. Побіжні згадки можна знайти в хроніці й оглядах журналу «Червоний шлях», однак зазвичай це просто ім'я в списку, тож простежити якесь однозначне маркування важко. У повідомленні 1930 р. зазначено, що Джойс «не криє свого ірландського націоналізму» [24, с. 202], в іншому 1932 р. заборону «Улісса» подано як один із прикладів «переслідування лівих письменників у фашистських і напівфашистських країнах» [28, с. 151]. Ми також знайшли одну згадку про Джойса в контексті Яновського в номері «Червоного шляху» 1935 р. [6, с. 160], однак це лише поодинокий випадок порівняння українського митця з Джойсом у радянській критиці.

На цьому рецепція у підрадянській Україні, наскільки нам відомо, вичерпується, однак ми не мусимо на цьому зупинятися. «Новий роман у французькій літературі» А. Павлюк писав у Празі (де він перебував на еміграції з 1922-го до свого повернення в УРСР у 1932 р. та подальшого арешту [23, с. 192]). Окрім радянських часописів, критик друкувався також у західноукраїнських виданнях, зокрема в «Літературно-науковому віснику».

Західноукраїнська рецепція почалася пізніше, однак була повнішою. У другому номері часопису «Вікна» за 1928 р. надруковано переклад статті Івана Голля «Гомер 20-го століття», про яку згадано в огляді газети «Діло» за 21 січня 1928 р. [19, с. 4]. Цікаво зазначити, що цю перекладену статтю оглядач із «Критики» згадує в переліку тих матеріалів «Вікон», які «були часом надто довгі і не тільки для масового, а й для кваліфікованого читача заважкі» [27, с. 113]. Безперечно, стаття І. Голля вже не могла вплинути на «Новий роман у французькій літе-

ратурі» А. Павлюка, бо була надрукована роком пізніше.

У 1930-х роках на сторінках львівської газети «Діло» ім'я Джойса стабільно вживається як загальновідоме й таке, що не потребує пояснень. Зокрема: в анонімній замітці 1933 р. про Гонкурівську премію Джойс згаданий як представник психологічного роману поруч із Томасом Манном, Льюїсом Сінклером та, опосередковано, Марселем Прустом і Андре Жідом [25, с. 3]; огляд на «Подорож на край ночі» Селіна 1934 р. починається з порівняння з Джойсом [18, с. 7]; рекламу однойменної студії Станіслава Гельштинського 1939 р. подано під заголовком «Від Шекспіра до Джойса» [4, с. 10]. Особливо цікавим видається рецензія Володимира Безвушка на епопею «Мазепа» Б. Лепкого, у якій доля української культури порівнюється з ірландською: «І в них героїчні подвиги нівечила зрада» [2, с. 6], – зокрема русифіковані українці-діячі культури порівнюються з англофікованими ірландцями. Джеймс Джойс, однак, стоїть дещо осторонь цього переліку, бо його слово вважають за «загальнолюдське», а його визнання – ознака, що ірландці «дальше стоять від нас» [2, с. 6].

У 1933 році в журналі «Дзвони» опубліковано переклад «Евелін», одного з оповідань збірки «Дублінці» [5, с. 5] (що є першим українським перекладом твору Джойса), а у 1934 р. у Львові вийшла студія Дарії Віконської «Джеймс Джойс: Тайна його мистецького обличчя» [5]. Це дослідження набагато детальніше за все, про що ми говорили досі, тож його вичерпна характеристика не видається можливою в межах цієї статті, спробуємо оглянути лише її основні акценти.

Дещо зі сказаного Д. Віконською ми вже чули в радянських джерелах. Зокрема на початку роботи є згадка про заборони й цензуру «Улісса» [5, с. 5], а ближче до кінця – порівняння з Прустом, хоч тепер і більш контрастне [5, с. 74–75]. Однак фокус Д. Віконської зовсім в іншому, зокрема багато уваги дослідниця приділяє націоналізму Джойса. Для неї він нерозривно поєднаний з ірландською традицією та підпорядкованим статусом Ірландії: «З трьох знаних ірландських письменників, Уайльд, Шов і Джойс, усі три, кожний на свій лад, підняли бунт. Віковим поневоленням виплекана ненависть до переможця, яка згодом, несвідомо, стала ненавистю до всього пануючого та перемінилась в ірраціональний гін, у підсвідому потребу протесту – це домінуючий акорд їх духовності» [5, с. 54–55]. Звісно, що тут простежується очевидна паралель з українською ситуацією, і авторка її не цурається. Власне, наведена цитата закінчується згадкою

³ Подаємо мовою оригіналу: «Заплутавшись в формальних іскищреннях, Джойс гибнет как художник вместе с изображаемой им классовой прослойкой».

про «Вічного революціонера» І. Франка. Обговорюючи ж питання патріотизму Джойса в контексті його відверто критичного ставлення до Кельтського відродження, Д. Віконська наводить приклади з І. Франка, П. Куліша й В. Липинського, щоб показати: «Так само критичні, через повні їдкою сарказму вискази Джойса про національне відродження Ірландії не виключають глибокої любови до рідного краю» [5, с. 40–41].

Однак це наближення до українського культурного простору стосується не лише питань національного відродження. Д. Віконська порівнює новотвори Джойса з неологізмами П. Тичини та Гр. Чупринки [5, с. 59], а також приділяє особливу увагу його порівнянню з українським скульптором Олександром Архипенком [5, с. 56]. Зокрема новаторство О. Архипенка у формі авторка прирівнює до Джойсових мовних експериментів. Проте якщо в творчості українського скульптора В. Віконська бачить потенціал для подальшого розвитку, до Джойса ставиться критичніше: «Дальший розвій у напрямі розкладу мови також неможливий [...]. Джойс не тільки розпочав, але також замикає собою цей новий етап у літературі» [5, с. 71].

Безперечно, робота Д. Віконської має недоліки, найпомітніший з яких – надмірний біографізм. На думку дослідниці, «[Стівен Дедал] тожний з автором повісти» [5, с. 28]. Це призводить до певної поверховості висновків, а також зміщення фокуса цілком на Стівена (якого Д. Віконська називає Стефаном Дедалем). Однак важливим видається не так наукова новизна цієї розвідки, як сам факт її існування. Дослідниця демонструє досконале знання тексту не лише «Улісса», а й «Портрета митця замолоду» та «Вигнанців», а також подає розлогі цитати з творів, перекладаючи їх українською. Д. Віконська прочитала Джойса й робить усе можливе, щоб наблизити його до української публіки.

Цих спроб, схоже, виявилось недостатньо. У номері «Діла» 1934 р. передруковано замітку про студію В. Віконської у «Prager Presse», у якій зазначено про важливість такої розвідки та оригінальність її порівняння Джойса з Архипенком, однак у висновку сказано таке: «При всіх прикметах цієї праці було би може краще дати українцям доступний переклад “Уліссеса”, ніж робити їм апетит на твір для них недоступний...» [20, с. 8]. Тобто, попри все, український читач відчував досить гостро брак повного перекладу.

Західноукраїнська критика набагато більше зосереджувалася на національному питанні та порівнювала Джойса з українськими культурними процесами. Для радянської критики Джойс

був радше просто автором довгого роману, ставлення до якого сильно коливалося від критики до критики. Однак навіть попри те, що у західноукраїнських авторів не було кричущих помилок, ця рецепція досі лишалася неповною через малу кількість перекладів.

Тепер нарешті повернімося до проблеми «Жама Жойса» у статті А. Павлюка. Одразу зазначимо, що в розвідці є кілька очевидних одруків: «Пеландан» замість «Пеладан»; «Les lauriess sont coupés» замість «Les lauriers sont coupés»; «Рене, Греваль» замість «Рене Кревель»; «Жільом Аполлінер» на с. 25, хоч на с. 24 – «Гійом Аполлінер». Окрім того, деякі імена подано в альтернативній транслітерації: «Пое» замість «По»; «Дюганель» замість «Дюамель»; «Шеневієр» замість «Шеннев'єр»; «Валер Лебу» замість «Валері Ларбо»; «Марсель Арлянд» замість «Марсель Арлан»; «Філіпп Суппель» замість «Філіпп Супо»; «Марсель Фабрі» замість «Марчелло Фабрі». Деякі з цих відмінностей можна пояснити іншим правописом, однак бачимо тенденцію до побуквеної транслітерації на протигагу фонетичному передаванню.

Найцікавіший для нас випадок – Едгар Пое. Таке написання аж ніяк не було усталеним, однак його також використано в цьому номері «Плужанина» у хроніці, яку склав Василь Мисик [17, с. 31]. У примітці редакції до «Нового роману у французькій літературі» зазначено, що статтю подано «не популяризуючи», тож ймовірно, що написання «Пое» є запозиченням редколегії «Плужанина» у А. Павлюка, а не редакторським виправленням у статті. У такому разі можна говорити про певний авторитет А. Павлюка серед кіл «Плужанина» у питаннях зарубіжної прози.

Так чи так, розбіжності в правописі додатково порушують питання про те, якими були джерела для написання статті А. Павлюка. Особливо враховуючи подану тут оригінальну назву «Улісса» – «Ulyxes». Вона не відповідає ані англійській («Ulysses»), ані французькій («Ulysse»), ані німецькій («Ulysses»), ані чеській («Odysseus») назві, а натомість найбільше скидається на латинське «Ulixes».

Однак водночас із цими численними неточностями в розвідці є також і дуже вартісні тези, зокрема щодо техніки «внутрішнього монологу» (хибно перекладено як «монолог інтер'єр») Едуарда Дюжардена та її вплив на Джойса та Пруста. У цьому А. Павлюк здається глибшим за інших радянських критиків, які не вдавалися

в деталі, описуючи подібності між Джойсом і Прустом лише у межах їхньої причетності до одного тренду.

Отже, залучення Джеймса Джойса до французької традиції А. Павликом видається зрозумілим, з огляду на його присутність у паризькій письменницькій спільноті («Улісса», врешті, вперше видали у Парижі) та наявну в українському літературному дискурсі тенденцію порівнювати «Улісса» з «У пошуках втраченого часу». Альтернативне ж написання його імені як «Жам Жойс», вкупі з рештою неточностей, можна пояснити передусім загальною необізнаністю з темою, на що вказують помилки й у

решті розглянутих радянських публікацій цього періоду. Глибше в тему занурився В. Державін у статті «Дискусія про “революцію слова” в американській пресі» у 1930 р., однак рецепція з радянського боку врешті виявляється обірваною.

Набагато повніше рецепція відбулася у Західній Україні в 1930-х, де ми маємо перший український переклад твору Джойса та першу українську монографію, присвячену письменникові. Попри це, як уже згадано, Джойс не був доступним письменником, зокрема через брак перекладів його великих прозових творів – романів «Портрет митця замолоду» та «Улісс».

Список літератури

1. Азов В. Джеймс Джойс. *Современный Запад*. 1923. № 4. С. 210–212.
2. Безушко В. Лепкого «Мазепа». *Діло*. 1929. 13 травня (№ 82). С. 3.
3. Вейдле В. Марсель Пруст. *Современный Запад*. 1924. № 1 (5). С. 155–162.
4. Від Шекспіра до Джойса. *Діло*. 1939. 13 серпня (№ 183). С. 10. Рец. на кн. : Helsztuński, S. Od Szekspira do Joyce’a. Róń. 330 с.
5. Віконська Д. Джеймс Джойс. Тайна його мистецького обличчя. Львів : [б. в.], 1934. 100 с.
6. Гельфандбейн Г. «Вершники» Юрія Яновського. *Червоний шлях*. 1935. № 11. С. 158–167.
7. Державін В. Бібліографія. *Критика*. 1928. № 4. С. 173.
8. Державін В. З чужоземних журналів за березень – квітень 1928. *Критика*. 1928. № 4. С. 146–153.
9. Державін В. З чужоземних журналів за серпень 1928. *Критика*. 1928. № 8. С. 130–141.
10. Державін В. Дискусія про «Революцію слова» в американській пресі. *Критика*. 1930. № 12. С. 118–134.
11. Е. З. Англія и Америка. *Современный Запад*. 1923. № 2. С. 229.
12. Кашкин И. Джойс. *Литературная энциклопедия*. В 11 т. Т. 3 / Ком. Акад. [б. м.] : Изд-во Ком. Акад., 1930. С. 248–251.
13. Лейтес А. Джеймс Джойс. *Культура і побут*. 1927. № 27. С. 4–5.
14. Лейтес А. Марсель Пруст. *Життя й революція*. 1928. № 2. С. 121–129.
15. Лейтес А. Поэзия как анахронизм. *Грядущий мир*. 1922. № 1. С. 247–252.
16. Літературний ляпас Англії. *Червоний шлях*. 1923. № 1. С. 269.
17. М. В. За кордоном. *Плужанин*. 1927. № 8. С. 31.
18. М. Г. Одна хвилююча книга. *Діло*. 1934. 4 серпня (№ 204). С. 7. Рец. на кн. : Селін, Л.-Ф. Подорож на край ночі.
19. Нові книжки і видання. *Діло*. 1928. 21 січня (№ 14). С. 4. Рец. на жур. : Вікна. 1927. № 2.
20. Новинки. *Діло*. 1934. 25 липня (№ 194). С. 6.
21. О. Г. Хроніка. *Гарт*. 1927. № 1. С. 141–145.
22. Павлик А. Новий роман у французькій літературі. *Плужанин*. 1927. № 8. С. 24–26.
23. Павлик Антін. *Енциклопедія українознавства: Словникова частина*. В 11 т. Т. 5 / голов. ред. В. Кубійович. Львів : Наукове Товариство ім. Шевченка, 1996. С. 1921.
24. Поет-Лавреат. *Червоний шлях*. 1930. № 11–12 (90–91). С. 202–203.
25. Рудницький М. Нова нагорода «Гонкурів». *Діло*. 1933. 12 березня (№ 61). С. 3.
26. Среди книг. *Коммунист*. 1924. 5 серпня (№ 178). С. 4. Рец. на жур. : Современный запад. 1924. № 1 (5).
27. Ткачук І. Початки пролетарської літератури на Західній Україні. *Критика*. 1930. № 4. С. 106–116.
28. Угорщина. *Червоний шлях*. 1932. № 7. С. 151.

References

- Azov, V. (1923). Dzheimz Dzhois. *Sovremenny Zapad*, 4, 210–212 [in Russian].
- Bezushko, V. (1929, May 13). Lepkoho “Mazepa”. *Dilo*, 82, 3 [in Ukrainian].
- Derzhavin, V. (1928). Bibliografii. *Krytyka*, 4, 173 [in Ukrainian].
- Derzhavin, V. (1928). Z chuzhozemnykh zhurnaliv za berezen – kviten 1928. *Krytyka*, 4, 146–153 [in Ukrainian].
- Derzhavin, V. (1928). Z chuzhozemnykh zhurnaliv za serpen 1928. *Krytyka*, 8, 130–141 [in Ukrainian].
- Derzhavin, V. (1930). Dyskusiia pro “Revoliutsiiu slova” v amerykanskkii presi. *Krytyka*, 12, 118–134 [in Ukrainian].
- E. Z. (1923). Angliia i Amerika. *Sovremenny Zapad*, 2, 229 [in Russian].
- Helfandbein, H. (1935). “Vershnyky” Yurii Yanpvskoh. *Chervonyi shliakh*, 11, 158–167 [in Ukrainian].
- Kashkin, I. (1930). Dzhois. In *Literaturnaya entsiklopediya* (Vol. 3, pp. 248–251). Izdatelstvo Komunisticheskoi Akademii [in Russian].
- Leites, A. (1922). Poeziia kak anakhronizm. *Griadushchy mir*, 1, 247–252 [in Russian].
- Leites, A. (1927). Dzheims Dzhois. *Kultura i pobut*, 27, 4–5 [in Ukrainian].
- Leites, A. (1928). Marsel Prust. *Zhyttia y revoliutsiia*, 2, 121–129 [in Ukrainian].
- Literaturnyi liapas Anhlii. (1923). *Chervonyi shliakh*, 1, 269 [in Ukrainian].
- M. H. (1934, August 4). Odnа khvyliuiucha knyha [Review of the book *Podorozh na kraii nochi*, by L.-F. Selin]. *Dilo*, 204, 7 [in Ukrainian].
- M. V. (1927). Za kordonom. *Pluzhanyin*, 8, 31 [in Ukrainian].
- Novi knyzhky i vydannia [Review of the journal *Vikna*. (1927). 2]. (1928, January 21). *Dilo*, 14, 4 [in Ukrainian].
- Novynky. (1934, July 25). *Dilo*, 194, 6 [in Ukrainian].
- O. H. (1927). Khronika. *Hart*, 1, 141–145 [in Ukrainian].
- Pavliuk Antin. (1996). In *Entsyklopediia Ukrainoznavstva: Sloovnykova chastyna* (Vol. 5, 1921). Naukove Tovarystvo im. Shevchenka [in Ukrainian].
- Pavliuk, A. (1927). Novyi roman u frantsuzkii literaturi. *Pluzhanyin*, 8, 24–26 [in Ukrainian].

- Poet-Lavreat. (1930). *Chervonyi shliakh*, 11–12 (90–91), 202–203 [in Ukrainian].
- Rudnytskyi, M. (1933, March 12). Nova nahoroda “Honkuriv”. *Dilo*, 61, 3 [in Ukrainian].
- Sredi knig [Review of the journal *Sovremennyi Zapad*. (1924). 1 (5)]. (1924, August 5). *Kommunist*, 178, 4 [in Russian].
- Tkachuk, I. (1930). Pochatky proletarskoi literatury na Zakhidnii Ukraini. *Krytyka*, 4, 106–116 [in Ukrainian].
- Uhorshchyna. (1932). *Chervonyi shliakh*, 7, 151 [in Ukrainian].
- Veydle, V. (1924). Marsel Prust. *Sovremennyi Zapad*, 1 (5), 155–162 [in Russian].
- Vid Shekspira do Dzhoisa [Review of the book *Od Szekspira do Joyce'a*, by S. Hellsztyński]. (1939, August 13). *Dilo*, 183, 10 [in Ukrainian].
- Vikonska, D. (1934). *James Joyce. Tayna yoho mystetskogo oblychia*. Lviv [in Ukrainian].

M. Panforova

JAMES JOYCE, THE FRENCH WRITER: UKRAINIAN RECEPTION OF JAMES JOYCE IN THE 1920–1930s

The article analyzes the reception of the works by Irish modernist author James Joyce in Soviet Ukrainian and Western Ukrainian literary journals and press of the 1920-1930s. The exceptional focus is put on the mistake made by Antin Pavluk in his article “New Novel In French Literature” in 1927, when he called J. Joyce a French writer and transliterated his name accordingly. Further examination put light on other mistakes made by the Soviet critics, including various misspellings of Joyce’s name and Abram Leytes’ claim that J. Joyce’s novel “Ulysses” was set in London instead of Dublin. The trend of exaggerating the length of “Ulysses” was also noted and compared to the similar trend of Soviet critics adding additional volumes to Marcel Proust’s novel “In Search of Lost Time.” The article proposes that even though those trends started as incidental misinterpretations, they ultimately became clichés designed to stress the supposed exes of Western bourgeois literature. Despite this, Soviet stance on J. Joyce was not yet cemented in this period, as the critical evaluation of Joyce’s literary work varied from pro-Marxist to reactionary, depending on the goals of the examined article. In the 1930s, as the Stalinist repressions escalated, the discussion on J. Joyce rapidly declined.

At the same time, in Western Ukraine, where the conversation were not so active during the 1920s, the 1930s marked two important developments in regard to Ukrainian Joycean studies: the publication of the Ukrainian translation of the short story “Eveline” in Lviv magazine “Dzvony” in 1933 and the release of Daria Vikonska’s monograph “James Joyce: The Mystery of His Artistic Face” in Lviv in 1934. Although D. Vikonska’s study was disregarded by critics, noting the lack of the full translation of “Ulysses”, the article acknowledges its importance as the first large-scale examination of J. Joyce’s work in Ukrainian.

The article concludes that J. Joyce was not widely known in Soviet circles during the 1920s, but the reception was noticeably fuller in Western Ukraine in the 1930s.

Keywords: James Joyce, factual mistakes, Antin Pavluk, Abram Leytes, Volodymyr Derzhavin, Daria Vikonska, “Pluzhanyn”, “Chervonyi shliakh”, “Hart”, “Kultura i pobut”, “Zhyttia y revolutsia”, “Krytyka”, “Dilo”, Irish literature, French literature.

Матеріал надійшов 03.10.2021

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)